



## «ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΜΟΝΑΣΤΙΚΗΣ ΚΙΝΗΣΗΣ, ΤΗΣ «ΕΝ ΚΟΡΙΝΘΩ ΠΑΥΛΕΙΑΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ» ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΠΕΝΤΕ ΠΡΩΤΟΥΣ ΑΙΩΝΕΣ»

Χρήστος Μαρίνης\*

Θεολόγος M.Sc, Υποψ. Διδάκτωρ Θεολογίας Ε.Κ.Π.Α  
Τακτικό Μέλος «Ι.Ε.Θ.Π. Πάτρας», Κορινθία/Ελλάδα

### Περίληψη:

Σε αυτή την μελέτη καταγράφεται με συνοπτικόν τρόπο η ζωή της μοναστικής κίνησης της Αποστολικής Εκκλησίας της Κορίνθου κατά την περίοδο των πέντε πρώτων αιώνων. Αποτυπώματα της κίνησης αυτής μέσα στο χρόνο είναι η ύπαρξη των πολλών παλαιοχριστιανικών βασιλικών, των μαρτύρων αλλά και των σπουδαίων πνευματικών μορφών, Αγίων οι οποίοι λάμπρυναν με την παρουσία, την δράση και την ζωή τους, την τοπική εκκλησία της Κορίνθου. Διάρκους η παρουσία της κορινθιακής εκκλησίας σε όλες τις οικουμενικές συνόδους της Εκκλησίας οι οποίες έλαβαν χώρα κατά την διάρκεια των πέντε πρώτων αιώνων. Λαμπρή παρακαταθήκη για όλο τον χριστιανικό κόσμο οι επιστολές του Αποστόλου Παύλου και ιδιαιτέρως «οι προς Κορινθίους». Από την ίδρυση της εκ του Αποστόλου Παύλου έως και τον πέμπτο αιώνα η εκκλησία της Κορίνθου αποτελεί σπουδαίο εκκλησιαστικό κέντρο.

### Article info:

Received: January 19, 2023

Corrected: March 2, 2023

Accepted: April 25, 2023

### Λέξεις Κλειδιά:

ΚΟΡΙΝΘΟΣ,  
ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΠΑΥΛΟΣ,  
ΕΚΚΛΗΣΙΑ,  
ΜΑΡΤΥΡΕΣ,  
ΠΑΛΑΙΟΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΑ ΜΝΗΜΕΙΑ,  
ΑΓΙΟΙ,  
ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ.

### ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η Κόρινθος έμελλε να είναι η πόλη στην οποία θα κηρύξει ο Απόστολος των Εθνών Παύλος. Προ της ελεύσεώς του είχε καταστραφεί υπό του Ρωμαίου Μομμίου το 146 π.χ. Πριν την καταστροφή η έκταση της, όπως περιγράφεται ήταν 248 τ.μ. Αγγλίας.

Η γεωγραφική θέση<sup>1</sup> της ανάμεσα σε δύο θάλασσες τον Κορινθιακό και τον Σαρωνικό κόλπο αλλά και η θέση του Ισθμού<sup>2</sup> η οποία αποτελούσε σημείο συνάντησης των

1 ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΚΟΡΙΝΘΟΥ 2011, 15 « Η γεωγραφική θέση της μεταξύ δύο θαλασσών, δύο κόλπων, του Σαρωνικού και του Κορινθιακού, για την οποία χαρακτηρίζεται με το όνομα διθάλασος η αμφιθάλασος»

2 Κορδώσης 1981, 41 «η προνομιακή θέση οφείλεται στην στενή λωρίδα του Ισθμού»

\*E-mail: marinisxristos@yahoo.com



οδικών αξόνων από και προς την Κόρινθο, της εξασφάλιζε στρατηγικό πλεονέκτημα στον στρατιωτικό και στον εμπορικό τομέα. Λόγω της ακμής της αναγνωρίσθηκε από τους Ρωμαίους ως πρωτεύουσα της Ρωμαϊκής επαρχίας και έδρα του Ρωμαίου προκονσούλου ( Πραξ. 18, 12 ).

Έτσι, η πόλη της Κορίνθου κατά την εποχή του Αποστόλου Παύλου χαρακτηρίζεται από τα εξής στοιχεία: πολιτικώς ρωμαϊκή, κοινωνικώς ελληνική και θρησκευτικώς ρωμαϊκή, ελληνική και ανατολική.<sup>3</sup> Σε αυτή κατοικούσαν Έλληνες, Ασιάτες, Σύριοι, Λατίνοι και Ιουδαίοι προσδίδοντας στις δραστηριότητες της κοσμοπολίτικη όψη.

Με το κήρυγμά του ο Παύλος, όπως πιστεύεται,<sup>4</sup> δεν απευθύνεται μόνο στην τοπική εκκλησία αλλά λόγω της σύνθεσης του πληθυσμού ουσιαστικά απευθύνεται σε όλη την Εκκλησία. Άποψη η οποία με κάθε προφάνεια αποτυπώνεται στις επιστολές του προς τους Κορινθίους όπου μνημονεύει όλους τους Χριστιανούς της Αχαΐας. «Τή ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ τῆ οὔση ἐν Κορίνθῳ σὺν τοῖς ἁγίοις πάσι τοῖς οὔσιν ἐν ὅλῃ τῇ Ἀχαΐᾳ». (2 Κορ. 1, 2).

### 1. Ἐλευση του Απόστολου Παύλου στην Κόρινθο

Κατά τον Godet, με την έλευση του Παύλου στην Κόρινθο και το κήρυγμα του χριστιανικού λόγου καταγράφεται ουσιαστικά η πρώτη συνάντηση με τον ελληνικό τρόπο βίου. Συγκεκριμένα αναφέρει ότι στην Αχαΐα<sup>5</sup> παρατηρούμε την πρώτη επαφή του Ευαγγελίου μετά της Ελληνικού βίου του τόσο προικισμένου και πεφωτισμένου. Χαρακτηριστικό γνώρισμα του βίου της κορινθιακής κοινωνίας ο πλούτος και η πολυτέλεια καθώς και η ακολασία που ακολουθεί.

Τα έν λόγω γνωρίσματα ενισχύονται περαιτέρω εξαιτίας της συρροής ξένων και της εμπορικής άνθησης της πόλης. Γνωστή ρήση για την πόλη η έκφραση «Κορινθιάζεσθαι η Κορινθία Κόρη». Στις επιστολές του ο Απόστολος Παύλος συνδέει την ακολασία, (1 Κορ. 5, 1.6, 9-20.10, 7-8. 2 Κορ. 6, 14-7, 1) με τις θρησκευτικές τελετές στον Ναό της Αφροδίτης η και οπουδήποτε άλλο μέρος.

Υπάρχει όμως και μία άλλη μερίδα τής κορινθιακής κοινωνίας η οποία είναι υψηλού πνευματικού επιπέδου. Σε αυτή την μερίδα απευθύνεται ο Απόστολος Παύλος διά επαίνων και προτροπών στις επιστολές του περί των χαρισμάτων Για το εν λόγω ζήτημα γράφει σχετικά ο Wetstein: «Εἰς τὴν Κόρινθον δύνασθε νά διδάσκεσθε καί νά ἀκοῦτε ἀκόμη καί ἐκ τῶν ἀψύχων ἀντικειμένων. Τόσον μέγας εἶναι ὁ θησαυρός τῆς φιλολογίας πρὸς κάθε διεύθυνσιν. Ὅπουδῆποτε ρίψετε τὰ βλέμματά σας εἰς τὰς ὁδοὺς καί εἰς τὰς κίονοστοιχίας, εἰς τὰ γυμνάσια καί τὰ σχολεῖα θά διαπιστώσετε τό γενικό πνεῦμα τῆς παιδείσεως καί τῆς ἐρεῦνης»<sup>6</sup>.

3 Edwards T. C., 1885, XIII. « χαρακτηριστικά στοιχεία της Κορίνθου κατά την εποχή του Απ. Παύλου»

4 Φούγιας 1997, 35 «αλλά κυρίως ειργάζετο, λέγει ο Stanley, επ ωφελεία του μεγάλου λαού, του οποίου αντιπρόσωπος ήτο η πόλις της Κορίνθου.»

5 Κορδώσης 1981, 346 «Ολόκληρη την πρωτοβυζαντινή εποχή, η Επαρχία της Αχαΐας υπαγόταν εκκλησιαστικά στην Ρώμη»

6 Κορδώσης 1981, 228, «ο Ιωάννης Χρυσόστομος ονομάζει την Κόρινθο πρώτη πόλη της Ελλάδος»



Το ζήτημα της «κοινωνίας»<sup>7</sup> απασχολεί τον Απόστολο Παύλο. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο ίδιος στα χωρία Φιλ. 2, 1 και Β' Κορ.13, 13 (Ύμνος της Αγάπης) η κοινωνία αποτελεί απόρροια του έργου του Αγίου Πνεύματος ή άλλως το Άγιο Πνεύμα είναι κοινωνία.

Αν λάβουμε υπόψιν αυτή την τοποθέτηση του Αποστόλου Παύλου για την «κοινωνία», τότε συνεπάγεται ότι για την σκέψη του η εκκλησιαστική κοινότητα αποτελεί μια νέα σχέση στην σύναξη αυτή. Συγκεκριμένα, την προσδιορίζει ως «σχέση επί το αυτό». Η νέα αυτή σχέση μεταξύ των μελών της Χριστιανικής κοινότητας αλλά και μεταξύ των μελών με τον Χριστό προσδιορίζεται ως σύναξη «επί το αυτό» και «εν Αγίω Πνεύματι». Χαρακτηρίζει δε την νέα αυτή κοινωνία ως «σώμα Χριστού»<sup>8</sup> και ναόν του Θεού, όπου βρίσκεται το Άγιο Πνεύμα,<sup>9</sup> με «κεφαλή» της Εκκλησίας τον Χριστό<sup>10</sup> και σώμα τα μέλη της. Με αυτές τις διατυπώσεις το κήρυγμά του απευθύνεται τόσο στους Ιουδαίους όσο και στους λεγόμενους «εξ εθνών».

Όταν ο Απόστολος Παύλος εισήλθε στην πόλη της Κορίνθου ευρίσκετο στο πεντηκοστό έτος της ηλικίας του και η πόλη είχε πληθυσμό περίπου 600.000 κατοίκους εκ των οποίων οι 200.000 ήταν ελεύθεροι. Αποτελούνταν από κατοίκους εξ εθνών αλλά και εξ Ιουδαίας. Παραμένει στην Κόρινθο επί 18 μήνες<sup>11</sup> ιδρύοντας ουσιαστικά την πρώτη εξ εθνών εκκλησία,<sup>12</sup> διότι αποτελείτο από λίγους Ιουδαίους και μεγάλο αριθμό εθνικών. Λόγω τού επαγγέλματος του ως σκηνοποιού (Πραξ. 18, 3) γνωρίζεται με τον Ακύλα, ο οποίος ήταν Ιουδαίος και εξασκούσε και αυτός το επάγγελμα του σκηνοποιού.<sup>13</sup> Ο Ακύλας από κοινού με την σύζυγό του Πρίσκιλλα Ιουδαίοι στην καταγωγή βρέθηκαν στην Κόρινθο, αφού είχαν εγκαταλείψει την Ρώμη μετά από διάταγμα του Αυτοκράτορος Κλαυδίου, το οποίο εξόριζε τους Ιουδαίους από την πρωτεύουσα Ρώμη. Μετά την γνωριμία τους με τον Παύλο ασπάζονται τον Χριστιανισμό, και δεν ήσαν, όπως εκτιμάται ήδη Χριστιανοί.<sup>14</sup>

Θα μείνει στην οικία των Ακύλα και Πρίσκιλλα και θα αναφέρει προς όλους πόσο σημαντική είναι η βοήθειά τους στην ενίσχυση του έργου της νεοσύστατης τοπικής εκκλησίας της Κορίνθου. Αναφέρει χαρακτηριστικά:

«Ασπάσασθε Πρίσκιλλαν καί Ακύλαν τούς συνεργούς μου ἔν Χριστῷ Ἰησοῦ, ( οἵτινες ὑπέρ τῆς ψυχῆς μου τόν ἑαυτόν τράχηλον ὑπέθηκαν οἷς οὐκ ἐγώ μόνος εὐχαριστῶ, ἀλλά καί πᾶσαι οἱ Ἐκκλησίαι τῶν Ἐθνῶν)».<sup>15</sup>

7 Θεολογία 2021, 2, 92 « Σεβ. Μητροπολίτου Μεσσηνίας κ. Χρυσοστόμου « Η Εκκλησιολογική ερμηνεία των εκφράσεων: «κοινωνία πνεύματος « Επιστολή Α' Κορ. 1,9. 10, 14, 16. Β' Κορ. 1, 7. 8, 4. 13, 13.

8 Τρεμπέλας 2001, Α Κορ. 12, 27

9 Τρεμπέλας 2001, Α Κορ. 3, 16

10 Τρεμπέλας 2001, Εφ. 5, 23

11 ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΚΟΡΙΝΘΟΥ 2011, 35 «Ο Απόστολος Παύλος παρέμεινε στην Κόρινθο κηρύττοντας το Ευαγγέλιο επί 18 μήνες, περισσότερο δηλαδή από οποιαδήποτε άλλο μέρος»

12 Τρεμπέλας 2001, Κορ. 3, 6, 4, 15.2 Κορ. 1, 19. 10. 10 Πραξ. 18, 8.

13 Holzner 1967,229 «Υπογραμμίζεται ως ιστορική η συνάντηση Παύλου μαζί με Ακύλα και Πρίσκιλλα για τους ίδιους και για την Εκκλησία».

14 Φούγιας 1997, 41 «Μερικοί βεβαίως νομίζουν ότι ο Ακύλας και η Πρίσκιλλα ήσαν ήδη Χριστιανοί.»

15 Φούγιας 1997, 47 « Αναφέρεται με αυτό τον εγκωμιαστικό τρόπο για τον Ακύλα και Πρίσκιλλα όχι μόνο για τις υπηρεσίες τους στον ίδιο αλλά κυρίως τονίζοντας σε όλους ότι είναι υπηρεσίες προς όλη την Εκκλησία. Για αυτό και οι ευχαριστίες δεν είναι μόνο από τον ίδιο αλλά και από όλη την Εκκλησία».



Το θεάρεστο έργο του συνεχίζεται πλέον και με την υποστήριξη των συνεργατών του Σίλα και Τιμόθεο<sup>16</sup> έχοντας άριστα αποτελέσματα, «πολλοί των κορινθίων ακούσαντες και πίστευαν και εβάπτιζοντο». Η σπουδαιότητα πλέον της Κορίνθου ως εκκλησιαστικού κέντρου είναι αδιαμφισβήτητη. Μέλημα του όπου και αν ευρίσκετο, η Εκκλησία της Κορίνθου, η οποία ήταν πρώτη σε αριθμό αλλά και πνευματική κίνηση. Απόδειξη ο χρόνος παραμονής του στην Κόρινθο, επί ένα και μισό έτος. Συνδέεται, όπως καταγράφεται και στις Πράξεις, με ένα όραμα του Αποστόλου, καθώς ο Κύριος είπε σε αυτόν, «μή φοβοῦ, ἀλλά λάλει καί μή σιωπήσης, διότι ἐγώ εἰμί μέτα σου, καί οὐδεὶς ἐπιθήσεται σοί τοῦ κακῶσαι σε, διότι λαός ἐστί μοί πολὺς ἐν τῇ πόλει ταύτῃ» ( Πραξ. 18, 11 ).

Ο σπόρος τού ευαγγελικού μηνύματος έχει πλέον ριζώσει στη Κόρινθο. Η Παύλεια Εκκλησία έχει ξεκινήσει την πορεία της. Ακόμη και όταν ο Παύλος έφυγε από την Κόρινθο, δεν την λησμόνησε. Διαρκής η μέριμνα του για την Κόρινθο. Οι έριδες, οι φιλονικίες οι πνευματικές ανησυχίες των χριστιανών της Κορίνθου δίδουν την αφορμή στον Απόστολο να χαρίσει, όχι μόνο στην Εκκλησία της Κορίνθου αλλά και σε όλο τον χριστιανικό κόσμο τις δύο υπέροχες επιστολές του, την *Α* και *Β* προς Κορινθίους, φανερώνοντας έτσι την πνευματική κίνηση της Εκκλησίας της Κορίνθου.

## 2. Προς Κορινθίους Α' και Β' Επιστολή

Πιο συγκεκριμένα, αφορμή για την συγγραφή της *Α* προς Κορινθίους επιστολή αποτελούν τα ερωτήματα αλλά και προβλήματα<sup>17</sup> τα οποία αντιμετωπίζει η τοπική εκκλησία όπως ήταν τα εξής:

1. Οι χριστιανοί είχαν χωριστεί σε ομάδες οι οποίοι υποστήριζαν άλλοι τον Απολλώ άλλοι τον Πέτρο αλλά και άλλους.<sup>18</sup> Κατά συνέπεια τα τέσσερα πρώτα κεφάλαια αναφέρονται σε αυτό το ζήτημα διαφωτίζοντας τους Χριστιανούς ώστε να αποτραπεί η διάσπαση της ενότητας της τοπικής εκκλησίας.
2. Προτρέπει σε αυστηρό ύφος η τοπική εκκλησία να μην δείχνει ήπια στάση σε θέματα πορνείας και σε άλλα ηθικά ζητήματα.
3. Για την επίλυση των προσωπικών διαφορών μεταξύ των συμπολιτών, η προτροπή του είναι να μην οδηγούνται στα δικαστήρια.
4. Δίδει απαντήσεις σε ερωτήματα τα οποία απασχολούν τους Χριστιανούς όπως είναι τα θέματα τα οποία αφορούν στον «γάμο», στην «παρθενία», στην «Θεία Λατρεία», στο «Κυριακό Δείπνο», στα «πνευματικά χαρίσματα», και στην «ανάσταση των νεκρών».

16 Holzner 1967, 241 «Η ημέρα που ήλθαν ο Σίλας και ο Τιμόθεος ήταν ημέρα χαράς στην ζωή του Αποστόλου».

17 ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΚΟΡΙΝΘΟΥ 2011, 36, « η πρώτη προς Κορινθίους Επιστολή εστάλη προς θεραπεία των προβλημάτων αυτών που ουσιαστικά συνδεόταν με τους δεσμούς που διατηρούσαν οι πρώτοι χριστιανοί με την προηγούμενη εθνική εθνική ζωή και τον έκλυτο τρόπο ζωής ορισμένων εξ αυτών».

18 Φούγιας 1997, 95 « Ο Bauer είχε την γνώμη ότι εκτός των κομμάτων του Απολλώ και Χριστού- Πέτρου υπήρχε και ένα άλλο κόμμα γνωστικών τάσεων το οποίο ο Bauer ονομάζει «των ισχυρών». Ομοίως και οι Conybeare and Howson φρόνουσαν ότι έν μέρος των οπαδών του Παύλου κατεφρόνει την ευσυνειδησίαν των ολιγοτέρων πεφωτισμένων αδελφών».



Αντίθετα στην Β' <sup>19</sup> προς Κορινθίους επιστολή δεν ασχολείται με κανένα από τα θέματα της Α' επιστολής. Αφορμή για την συγγραφή η υπονόμευσή του ως Αποστόλου καθώς και η νόθευση του ευαγγελικού κηρύγματος από Ιουδαϊζοντες Χριστιανούς ιεραποστόλους, οι οποίοι δίδασκαν παράλληλα με την χριστιανική πίστη την τήρηση του μωσαϊκού νόμου. Σε αυτή την επιστολή υπογραμμίζει την πνευματική πατρική του σχέση του με τα τέκνα του, τους χριστιανούς της Κορίνθου. Η σχέση ατελείωτης αγάπης του με την τοπική εκκλησία ξεδιπλώνεται μέσα από τις απαντήσεις του για τις κατηγορίες που του αποδίδονται ως προς το αποστολικό αξίωμά του.

Με κριτήριο το περιεχόμενο της επιστολής, αυτή δύναται να διαιρεθεί στις εξής τρεις θεματικές ενότητες :

- Α) στην πρώτη περιγράφεται η σχέση του με την τοπική εκκλησία. Διακρίνεται από έντονο συναισθηματισμό. Περιγράφει τις περιπέτειές του στη νέα διακονία του εξηγώντας ταυτόχρονα και τους λόγους για του οποίους δεν έχει επισκεφτεί την Κόρινθο από την αναχώρησή του και μετά. Επισημαίνει ότι αυτό δεν συμβαίνει από αδιαφορία αλλά πραγματοποιείται πρωτίστως για την υπεράσπιση του αποστολικού αξιώματος λεπτομέρεια σημαντική για την περαιτέρω ανάπτυξη της εκκλησίας και την διάδοση του ευαγγελικού λόγου σε όλη την ανθρωπότητα.
- Β) στην δεύτερη ενότητα δίδονται συμβουλές και οδηγίες για την διενέργεια της λογίας για τους Χριστιανούς των Ιεροσολύμων.
- Γ) η τρίτη αποτελεί συνέχεια της πρώτης θεματικής ενότητας όπου ο Παύλος απολογείται υπερασπιζόμενος την αποστολική ιδιότητα του. Την αναφέρει χαρακτηριστικά ως διακονία Νέας Διαθήκης αντίστοιχη προς την διακονία τής Παλαιάς Διαθήκης την οποία ακολουθούν οι Ιουδαϊζοντες.

Για την πορεία της εκκλησίας τής Κορίνθου μετά την εποχή του Παύλου και των αποστόλων πληροφορίες μας δίδει η επιστολή προς Κλήμεντα, η οποία εγράφη περίπου το 96 μ.Χ.<sup>20</sup>. Η τοπική εκκλησία της Κορίνθου χαρακτηρίζεται από δυναμικότητα βασιζόμενη στην ανάπτυξη των πνευματικών χαρισμάτων για τα οποία είχε εκφέρει λόγον ο Παύλος όταν ευρίσκετο στην Κόρινθο. Η Χριστιανική πίστη έχει στερεωθεί στην Κόρινθο και αποτελεί παράδειγμα και για τις άλλες εκκλησίες. Έτσι καυχάται η τοπική εκκλησία για την σύνδεση της με τον Απόστολο Παύλο και τους Αποστόλους, αλλά και για τις επιστολές του Παύλου.

Περιγραφή της σπουδαίας αυτής ανάπτυξης αλλά και της καύχησης της τοπικής εκκλησίας τονίζεται στους στίχους 47, 1-6. Μάλιστα στους στίχους (5, 1) ο Παύλος και ο Πέτρος καταγράφονται ως ήρωες. Ένα άλλο χαρακτηριστικό γνώρισμα των πιστών της νεοσύστατης εκκλησίας το οποίο προκαλεί εντύπωση στους ξένους επισκέπτες της πόλεως η φιλοξενία. Καταγράφεται στους στίχους 1, 2. Όμως, εκτός από αυτά τα σπουδαία στοιχεία, αναφέρονται ενδείξεις για τα διάφορα δυσάρεστα γεγονότα για την Εκκλησία όπως είναι οι επιθέσεις του Δομιτιανού κατά των Χριστιανών καθώς και οι διωγμοί.

19 Χρήστου 2003, 16 «Είναι γραμμένη, τουλάχιστον κατά ένα μέρος της, «διά πολλών δακρύων», και περικλείει όλην την αφοσίωση του Παύλου εις τους μαθητάς του.»

20 Φειδά 2002, 266 «τούτο υπαινίσσονται οι διασωθείσες μαρτυρίες μέχρι τα μέσα του Β αιώνας, οι οποίες διαφυλάσσουν και την παράδοση της μεταποστολικής εποχής, όπως λ.χ. η Α' Κλήμεντος προς την εκκλησία της Κορίνθου ( 34, 40-41, 59-61)»



Η επιστολή<sup>21</sup> αυτή αποτελεί κατά αρκετούς ερευνητές την απόπειρα της Εκκλησίας της Ρώμης για επέμβαση στην ζωή και λειτουργία άλλων εκκλησιών. Κατά συνέπεια με την επιστολή αυτή εγκαινιάζεται μια καινούργια εποχή στις σχέσεις των δύο Εκκλησιών. Άποψη του καθηγητή Turner είναι ότι η επέμβαση της εκκλησιαστικής κοινότητας της Ρώμης στα εσωτερικά της Εκκλησίας της Κορίνθου έχουν ως αιτία τις αιρετικές τάσεις της πλειοψηφίας, οι οποίες, αν επικρατούσαν θα ήταν κίνδυνος και για την Εκκλησία της Ρώμης.

Όμως αυτή η αντίληψη της Ρώμης φανερώνει με το πιο προφανή τρόπο την σπουδαιότητα της Κορίνθου ως Εκκλησιαστικό κέντρο. Ακολουθεί τα βήματα του ιδρυτή της. Στο σημείο αυτό δεν μπορούμε να μην αναφερθούμε στη σπουδαία πνευματική πρόοδο η οποία αντικατοπτρίζεται στα έργα Πατέρων της εκκλησίας της Κορίνθου.

### 3. Πνευματική κίνηση της Εκκλησίας της Κορίνθου

Σταχυολογώντας από την πλούσια πνευματική κίνηση ξεχωρίζει τον δεύτερο αιώνα ο Διονύσιος επίσκοπος Κορίνθου<sup>22</sup>. Ο Ευσέβιος τον κατατάσσει στους σπουδαιότερους εκκλησιαστικούς συγγραφείς. Με τις επιστολές του υποστηρίζει τον Χριστιανισμό και καταπολεμά τις αιρέσεις όχι μόνο για την εκκλησία της Κορίνθου αλλά ουσιαστικά για όλη την Ορθοδοξία.<sup>23</sup> Εξέδωσε ποιμαντικές και κατηχητικές επιστολές στο πνεύμα τού ευαγγελικού μηνύματος συμβάλλοντας στην ενίσχυση και εδραίωση της πίστης των μελών της Εκκλησίας. Αναφέρεται στο μαρτύριο του Πουπλίου κατά την εποχή του διωγμού. Σε άλλες επιστολές του προς διάφορες εκκλησίες αποδυναμώνει τα επιχειρήματα των αιρέσεων με υψηλό θεολογικό λόγο. Χαρακτηριστική η επιστολή προς Νικομηδέας, όπου αναφέρεται στην αίρεση του Μαρκίωνος. Χωρίς βέβαια να υστερούν και οι άλλες επιστολές του στην εκκλησία της Γορτύνης, σε επισκοπές της Κρήτης και σε άλλες, με κύριο θέμα του την εγρήγορση των χριστιανών σχετικά με τις αιρέσεις. Μεγάλος ο κατάλογος των συγγραμμάτων αν και υπάρχουν και άλλες επιστολές του οι οποίες δεν διεσώθησαν. Τόσο σπουδαίο είναι το συγγραφικό και πνευματικό έργο του για την Εκκλησία, ώστε μελετάται από ερευνητές η σημασία των μαρτυριών του στον σχηματισμό της Καινής Διαθήκης.<sup>24</sup> Με αφορμή την επιστολή του Διονυσίου

21 Φούγιας 1997, 105 «εκτός από την άποψη ότι η Ρώμη φοβόταν για την ίδια την ύπαρξη της από τον κίνδυνο των αιρέσεων οι οποίες ταλαιπωρούσαν την Κορινθιακή εκκλησία, εκφράζεται από ορισμένους Ρωμαιοκαθολικούς συγγραφείς, ότι με την επιστολή αναδεικνύεται το ρωμαϊκό πρωτείο και η ανωτερότητα της Ρώμης. Έτσι αναφέρεται στην σελίδα 105 ότι «Ο Quasten ο οποίος θεωρείται εκ των μεγαλύτερων συγχρόνων ρωμαιοκαθολικών Πατρολόγων, υποπίπτει εις το σφάλμα ότι εις το κεφ.59, 1-2 ο Κλήμης ασκεί κυριαρχική εξουσία επί της Εκκλησίας Κορίνθου». Άποψη η οποία δεν γίνεται αποδεκτή διότι τέτοιου είδους επιστολές δηλαδή προς άλλες εκκλησίες ήταν συνηθισμένη πρακτική όπως αναφέρεται στο τέλος της 2ας παραγράφου της σελ.105, όπου αναφέρεται το εξής: « Το προηγούμενο του Αποστόλου Παύλου ηκολούθησαν συγγραφείς των επτά επιστολών της Αποκαλύψεως, Ιγνάντιος, Πολύκαρπος, Διονύσιος Κορίνθου, Σεραπίων και άλλοι.»

22 Παπαδόπουλος 1994, 267-270, « Χαρακτηρίζεται λόγω της σπουδαίας προσφοράς του στην Εκκλησία ως Οικουμενικός διδάσκαλος, και μάλιστα επειδή οι εκκλησίες απευθύνονταν σε αυτόν για δογματικά και άλλα ζητήματα, να αναφέρεται επίσης ότι κατέχει το πρωτείο της αληθείας.»

23 Παπαδόπουλος 1994, 269 εις την τελευταία παράγραφο με επικεφαλίδα {βίος και επιστολές}, «Ο Διονύσιος έγραψε επιστολές, επτά από τις οποίες χαρακτηρίστηκαν Καθολικές, ένεκεν του κύρους, της γνήσιας διδασκαλίας τους, αλλά και της γενικής αποδοχής τους.»

24 Παπαδόπουλος 1994, 268 εις το μέσον της σελίδας 1η παράγραφος « Έτσι στο πρόσωπο του Διονυσίου έχουμε τον πρώτο Θεολόγο του κανόνα.....από το γεγονός ότι πολλές εκκλησίες απευθύνονταν στον επίσκοπο Κορίνθου, ζητώντας απάντηση στα θέματα που τις απασχολούσαν.»



προς τον Ρώμης Σωτήρα και την αντίστοιχη απάντηση<sup>25</sup> εκ μέρους του αναπτύσσεται η αλληλογραφία μεταξύ των δύο εκκλησιών σε πνευματικά ζητήματα αλλά και σε κινήσεις αλληλοβοήθειας. Οι επιστολές του Διονυσίου απέπνεαν κύρος και έχαιραν τον διεθνή σεβασμό. Για αυτό και οι αιρετικοί απειρώντο με κάθε τρόπον να τις νοθεύσουν. Τιμάται ως Άγιος της Εκκλησίας και εορτάζεται την 2<sup>9η</sup> Νοεμβρίου.

Σπουδαία πνευματική μορφή για την τοπική εκκλησία τής Κορίνθου κατά τον 2ο αιώνα ο Επίσκοπος Βάκχυλος. Διάδοχος του επισκόπου Διονυσίου, ο οποίος έδρασε κατά τα τέλη του Β αιώνας. Τόσο σπουδαίος ώστε να εγκωμιαστεί η φήμη του από τον εκκλησιαστικό συγγραφέα Ευσέβιο με τους εξής λόγους :

«Κορίνθω δέ τῆς καθ' Ἑλλάδα κατά τούς αὐτούς χρόνους ἐπίσκοπος ἦν Βάκχυλος. Δεκάτω γεμῆν τῆς Κομόδου Βασιλείας ἔτει ... ἐν ᾧ καί Ἰουλιανοῦ δέκατο ἔτος ἀναπλήσαντος...».

Επί της επισκοπείας του σημαντικό πνευματικό γεγονός έλαβε χώρα. Σύγκληση συνόδου περί του εορτασμού τού Πάσχα. Σημειώνει ο Ευσέβιος σχετικά :

«Σύνοδοι δὴ καί συγκροτήσεις ἐπισκόπων ἐπὶ ταυτὸν ἐγίνοντο καί ἰδίως Βακχύλου, τῆς Κορινθίων Ἐκκλησίας Ἐπισκόπου, καί πλεῖστον ὄσων ἄλλων, οἱ μίαν καί τὴν αὐτὴ δόξαν τέ καί κρίσιν ἐξηνηνεγμένοι, τὴν αὐτὴν τέθεινται ψῆφον».

Σε αυτήν την σύνοδο προέδρευσε ο επίσκοπος Βάκχυλος. Όπως ήδη ανεφέρθη προγενέστερα με την παρουσίαση της δράσης των δύο αυτών εκκλησιαστικών προσωπικοτήτων για την Εκκλησία της Κορίνθου κατά τον δεύτερο αιώνα μαρτυρείται η Κόρινθος ως πνευματικό κέντρο σύσσωμης της Χριστιανικής Εκκλησίας. Αποτελεί ισχυρό κέντρο η χριστιανική Εκκλησία της Αχαΐας υπό του Μητροπολίτου Κορίνθου.

Για τον επόμενο αιώνα αναφορικά με την κατάσταση της Εκκλησίας της Κορίνθου έχουμε την μαρτυρία του Ωριγένους ο οποίος επισκέφτηκε την Κόρινθο κατά τα έτη 230 και 240 μ.Χ. . Υπογραμμίζει ότι οι Εκκλησίες της Κορίνθου και των Αθηνών ήσαν « Πραΐαι και ευσταθεΐς». Σε αυτόν τον αιώνα η Εκκλησία της Κορίνθου θα δώσει την μαρτυρία στον Χριστό. Θα αναδειχθούν οι πρώτοι μάρτυρες για την τοπική Εκκλησία αλλά και ολόκληρη την Ορθοδοξία.

Ως πρώτος μάρτυρας καταγράφεται γυναίκα, η οποία εικάζεται ότι είναι η μητέρα του επίσης μάρτυρος Κορδάτου, ο οποίος μαρτύρησε σε μεταγενέστερο χρόνο από κοινού με άλλους πέντε ( Διονυσίου, Κυπριανού, Ανέκτου, Παύλου και Κρήσκεντος) επί αυτοκράτορος Ρώμης Δεκίου η Ουαλεριανού και Ιάσονος ηγεμόνα της Ελλάδος.

Κατά την ίδια εποχή επί ανθυπάτου Τερτίου την 31<sup>η</sup> Ιανουαρίου μαρτύρησαν στην Κόρινθο άλλοι επτά Χριστιανοί ( Βικτωρίνος, Βίκτωρ, Νικηφόρος, Κλαύδιος, Διόδωρος, Σεραπίων και Παπίας). Την χορεία των μαρτύρων ακολουθούν την 16<sup>η</sup> η 17<sup>η</sup> Απριλίου κατά την θητεία του ανθυπάτου Βενούτσου και άγνωστου Αυτοκράτορα με το μαρτύριο τους οι Λεωνίδας, Χαρίεσσα, Νουνεχία, Βασίλισσα, Νίκη, Γαλήνη, Κάλλις, Θεοδώρα. Επίσης, μαρτύρησε την ίδια εποχή και η Αγία Ειρήνη όπως αναφέρεται «ήτις κατά τον καιρόν του Αγίου Πάσχα εν τη χώρα της Ελλάδος ότε και ο Άγιος Λεωνίδης μετά των

25 Ευσεβίου Εκκλ. Ιστ. 4. 23, 11



συν αυτώ εμαρτύρησεν». <sup>26</sup> Άλλος μάρτυρας ο Μύρων μαρτύρησε 24<sup>η</sup> Νοεμβρίου χωρίς να είναι γνωστό το έτος, ο οποίος εορτάζεται και από την Εκκλησία την 17<sup>η</sup> Αυγούστου. Κατά την εποχή του μαρτυρίου του αυτοκράτορας ήταν ο Δέκιος και Αντίπατρος άρχων Αχαΐας.

Χαρακτηριστικό τής εποχής των διωγμών για την Εκκλησία η τέλεση των λεγόμενων «αγαπών» στα κοιμητήρια. <sup>27</sup> Πρόκειται για σύναξη των πιστών στα κοιμητήρια «ΐνα ἄρτον κλάσωσιν ἐκεῖ». Κατά συνέπεια, στο χώρο των κοιμητηρίων κατά την διεξαγωγή των νεκρικών δείπνων εισάγεται η τελετή τής ευχαριστίας συνοδευόμενη από την προσευχή: «Εὐχαριστοῦμεν σοί Πάτερ ἡμῶν».

Από τον τέταρτο αιώνα, χρονικό σημείο κατά το οποίο σταματούν οι διωγμοί η Εκκλησία προτιθέμενη να τιμήσει τους μάρτυρες της στον χώρο των κοιμητηρίων ή στον τόπο του μαρτυρίου ανέγειρε τα ονομαζόμενα «Μαρτύρια», τα οποία ήταν μικρά ταφικά μνημεία τα οποία περιείχαν στο εσωτερικό τους, τάφους, τα λείψανα των μαρτύρων αλλά και τον τόπο στο οποίο μαρτύρησαν. Ὑπαρξη «Μαρτυρίων» στον Ελλαδικό χώρο δεν έχει ανακαλυφθεί πριν το 313 μ.Χ.

Τα μόνα προγενέστερα τεκμήρια τα οποία υπάρχουν για την Εκκλησία στον ελλαδικό χώρο πριν από το 313 μ.Χ. είναι τα υπόγεια κοιμητήρια. Σε αυτό το σημείο να σημειώσουμε ως πιο χαρακτηριστικά παραδείγματα, τις κατακόμβες της Μήλου οι οποίες ανάγονται στην περίοδο από τον 2<sup>ο</sup> αιώνα έως τον 5<sup>ο</sup> αιώνα μ.Χ, το κοιμητήριο της Μεθώνης τον 4<sup>ο</sup> αιώνα, καθώς και τα υπόγεια της Σάμου και της Ρόδου των Ελληνιστικών χρόνων. Άλλη κατηγορία είναι τα υπαίθρια λαξευτά κοιμητήρια, και σε αυτή ανήκουν τα κοιμητήρια <sup>28</sup> της Θοίσβης Θηβών, της Βασιλικής της Παναγίτσας στη Σάμο, οι λαξευτοί τάφοι της Έδεσσας, της Θράκης, της Κάσου της Ρόδου καθώς και της Βασιλικής του Λευκού στην Κάρπαθο.

Στην κατηγορία αυτή βρέθηκαν για την περιοχή της Κορινθίας υπόγεια κοιμητήρια όπως είναι ενδεικτικά τα Αρκοσόλια του βορείου νεκροταφείου τής Κορίνθου και το κοιμητήριο της Σικυώνος. <sup>29</sup>

Όσο για τον Μοναχισμό στην Κόρινθο και γενικά στην Ελλάδα δεν είναι γνωστό πως ξεκίνησε. <sup>30</sup> Η πρώτη μαρτυρία αναφέρεται στο Λαυσαϊκόν από τον Παλλάδιον. Σε αυτό το πόνημα περιγράφεται η μοναχική και ασκητική ζωή της γυναίκας, μέσω της οποίας αναφύονται τα πρώτα σπέρματα του μοναχισμού στην Κόρινθο αλλά και γενικότερα στην Ελλάδα. Πιο συγκεκριμένα, η διήγηση στο βιβλίο με τίτλο Ἰππολύτου του γνώριμου των Αποστόλων από τον Ἰππόλυτο έχει αναλυτικά ως εξής :

<sup>26</sup> Delahaye 1902, 609-610

<sup>27</sup> Μαρκή 2002, 164-165, «διάταγμα Βαλεριανού, του 257, απαγορευτικό στην είσοδο των Χριστιανών στα κοιμητήρια εἰς τα λεγόμενα κοιμητήρια εισιέναι.»

<sup>28</sup> Μαρκή 2002, 166-172, «αναφορά στα είδη κοιμητηρίων στον Ελλαδικό χώρο καθώς και στην περιοχή της Κορίνθου κατά την πρωτοβυζαντινή περίοδο ».

<sup>29</sup> ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΚΟΡΙΝΘΟΥ 2011, 44, «όπου στο κέντρο του οικισμού κτίζεται εκκλησία με το οικοδομικό υλικό αρχαιοελληνικού ναού, η οποία όμως καταστρέφεται από σεισμό το 543 και το 551 μ.Χ. και σήμερα σώζονται μόνο τα θεμέλια της και κάποια ερείπια»

<sup>30</sup> Φούγιας 1997, 131 « η πρώτη είδησις περί ασκήσεως εις την Παρθενίαν παρέχεται υπό του Ἰππολύ, την οποία αναφέρει ο Παλλάδιος εἰς το Λαυσαϊκόν».





«Εὐγενεστάτη καὶ ὠραιότατη ὑπῆρχεν ἐν τῇ Κορινθίων πόλει, ἀσκούμενη εἰς τὴν παρθενίαν. Ταύτην κατ' ἕκκεινο καιροῦ διέβαλον τῷ τότε δικάζοντι ἔλλησι ὄντι κατὰ τὸν καιρὸ τῶν διωκτῶν, ..... Τῷ ἄκρῳ τῆς χλανίδας περικαλυψαμένη ἐξελθε.....ὅτι διπλοῦς ἐγένετο μάρτυς, καὶ ὑπὲρ ἑαυτοῦ καὶ ὑπὲρ τῆς μακαρίας ἐκείνης».

#### 4. Ἀνθήση τῆς πνευματικῆς κίνησῆς τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κορίνθου

Ἡ ἀνθήση τῆς ἐκκλησίας τῆς Κορίνθου ἐπεκτείνεται σε ὅλους τοὺς τομείς τῆς πνευματικῆς κίνησῆς. Ὑπὸ τὴν ἐν λόγῳ πολὺδιακλαστικὴ παρουσία καταγράφεται ἡ παρουσία τῆς Κορίνθου στα πρακτικὰ τῆς Ἀ Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ὅπου ἀναφέρονται τὰ ονόματα δύο ἐπισκόπων τῆς Ἐπαρχίας Ἀχαΐας, τοῦ Ἀθηνῶν πιστοῦ καὶ τοῦ Στρατηγίδος Φεστίου.

Περὶ τῆς παρουσίας τῶν Ἐπισκόπων ἐξ Ἀχαΐας βεβαιώνει ὁ Καλλίνικος Κυζίκου ὅτι « ὁ Εὐσέβιος ( Βίος Κωνσταντίνου, ΙΙΙ) πληροφορεῖ ὅτι παρέστησαν πατέρες Ἀχαιοί.<sup>31</sup> Ἡ μανία ὁμῶς τῶν Ἀρειανῶν, ὅπως ἀναφέρει ὁ Καλλίνικος, κατὰ τοῦ Μεγάλου Ἀθανασίου, οἱ ὁποῖοι εἶχαν πρωταγωνιστικὸν ρόλο κατὰ τὴν βασιλεία τοῦ Κωνσταντίνου υἱοῦ τοῦ Κωνσταντίνου καὶ τοῦ Οὐάλεντος συνετέλεσε ὥστε νὰ ἐκμηδενιστεῖ τὸ ἔργο τῆς Συνόδου στὴν Νίκαια». Ὅπως ἀναφέρει μάλιστα στὴν συνέχεια: «Διὰ τοῦτο ἡ μόνη πηγὴ ἐξ ἧς ἦντλησαν οἱ μεταγενέστεροι συγγραφεῖς περὶ τῶν πατέρων τῆς Συνόδου, ὑπῆρξε τὸ Συνοδικὸν τοῦ Μεγάλου Ἀθανασίου συνταχθέν τὸ 362, ἀλλὰ καὶ τοῦτο περισώθη κεκολοβωμένον καὶ ἐλλιπές». Για τοὺς Ἀχαιοὺς ὅπως υπογραμμίζει ὁ Καλλίνικος, τὴν ἐκθεση πίστεως τῆς πρώτης Οἰκουμενικῆς Συνόδου: «ὑπέγραψε ὁ Μητροπολίτης Θεσσαλονίκης ὡς ἐκπρόσωπος τῶν ἐκκλησιῶν Μακεδονίας, πρώτης καὶ δευτέρας, Ἑλλάδος, Εὐρώπης πάσης Σκυθίας ἐκατέρας, Ἰλλυρικοῦ, Θεσσαλίας καὶ Ἀχαΐας τότε πρέπει νὰ υποθέσουμε ὅτι θὰ ἦσαν ἐξ Ἀχαΐας πατέρες παρόντες ἐκεῖ».

Ὅσο για τὴν δευτέρη Οἰκουμενικὴ Σύνοδο δὲν ὑπάρχουν μαρτυρίες για τὴν συμμετοχὴ τῆς Μητροπόλεως Κορίνθου, διότι σε αὐτὴ δὲν παρέστησαν ἐπίσκοποι ἐκ τῆς ἐκκλησίας τῆς Ἀχαΐας.

Ὅμως στὴν τρίτη Οἰκουμενικὴ Σύνοδο ἡ ὁποία διοργανώθηκε στὴν Ἐφεσο θεωρεῖται βέβαια ἡ συμμετοχὴ τῆς Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία καὶ ἔλαβε ἐνεργὸ μέρος με ἐπίσκοπο τὸν Περιγένη. Ὑποστήριξε<sup>32</sup> ἐξ ἀρχῆς τὴν δογματικὴ διδασκαλία τοῦ ἐπισκόπου Ἀλεξάνδρειας Κυρίλλου. Ἐπίσης, ἀπὸ τὰ πρακτικὰ τῆς Συνόδου διεπιστώθη ὅτι ἔλαβαν μέρος καὶ ἄλλοι ἐπίσκοποι ἐξ Ἀχαΐας ἀλλὰ τὰ ονόματά τους εἶναι δυσδιάκριτα.

31 Φούγιας 1997, 134 « ἡ μόνη βεβαιότητα περὶ τῆς παρουσίας τῶν Ἐπισκόπων ἐξ Ἀχαΐας εἶναι ἡ υπογραφή τοῦ Μητροπολίτη τῆς διοικήσεως τῆς Ἀχαΐας ὁ ὁποῖος υπογράφει ὡς ἐκπρόσωπος για τοὺς παρόντες πατέρες σε ἀντιστοιχία τῆς υπογραφῆς τοῦ Μητροπολίτη Θεσσαλονίκης ὡς ἐκπρόσωπου τῶν ὑπ' αὐτῶν Ἐκκλησιῶν Μακεδονίας, πρώτης καὶ δευτέρας, Ἑλλάδος, Εὐρώπης πάσης, Σκυθίας ἐκατέρας, Ἰλλυρικοῦ, Θεσσαλίας καὶ Ἀχαΐας».

32 Φούγιας 1997, 145 : Ἀναφέρει ὁ ἐπίσκοπος Περιγένης στὴν σύνοδο τὰ ἐξῆς « Τα αὐτὰ φρονεῖν ἔχω, καὶ ἐπὶ τῆς καλῶς ἐκτεθείσης πίστεως παρά τοῦ Ἀγιωτάτου καὶ Οἰσιωτάτου ἐπισκόπου ἡμῶν Κυρίλλου, καθάπερ καὶ ἡ παρά τῶν ἁγιωτῶν καὶ οἰσιωτῶν πατέρων ἐκτεθείσα εἰς τὴν Ἁγίαν Σύνοδον τὴν κατὰ Νίκαιαν ἀναμφιβόλως οὖν φυλάτειν εὐχομαι τοὺς παραδοθέντες θεσμοὺς ἐξ ἀρχῆς, καὶ ἀχρι νῦν σωζόμενους παρ ἡμῖν»



Η εκκλησία της Κορίνθου έλαβε μέρος και στην λεγόμενη ληστρική σύνοδο στην Έφεσο το έτος 449 μ.Χ. μετά του Ερασίστρατου, ο οποίος και υπέγραψε και συμφώνησε με την άποψη της Συνόδου στο θέμα της καταδίκης του Ευσεβίου και του Φλαβιανού. Στα πρακτικά αυτής της Συνόδου εκτός από την αναγραφή των ονομάτων των επισκόπων εξ Αχαΐας, διασώζονται οι εισηγήσεις τους στην λατινική γλώσσα.

Χωρίς καμία αμφιβολία, η Κόρινθος συνεχίζει την πορεία της στο ιστορικό εκκλησιαστικό γίγνεσθαι ως σπουδαίο πνευματικό κέντρο της χριστιανικής Εκκλησίας. Έτσι διαπιστώνουμε από τα πρακτικά της Δ΄ Οικουμενικής Συνόδου ότι η Εκκλησία της Κορίνθου λαμβάνει μέρος διά ενός σπουδαίου προσώπου, του επισκόπου Πέτρου. Πρωταγωνίστησε στην σύνοδο και επευφημήθηκε από τους παριστάμενους ιεράρχες σε μία ομιλία του, την οποία εκφώνησε μετά την ανάγνωση της επιστολής τού Κυρίλλου προς την σύνοδο. Στην σύνοδο αυτή καταδικάστηκε η αίρεση του μονοφυσιτισμού και υπέγραψε στα πρακτικά μετά τον επίσκοπο Κυζίκου και πριν τον επίσκοπο Σάρδεων, Νικομηδείας, και Νικαίας. Να σημειωθεί ότι η επαρχία Αχαΐας επιγράφεται άλλοτε ως Αχαΐα και άλλοτε ως Ελλάς.

Στην επαρχία Αχαΐας και πιο ειδικά Στην Κόρινθο ποτέ δεν σταμάτησαν οι δογματικές φιλονικίες. Για αυτό και ο Επίσκοπος Πέτρος προς αντιμετώπιση αυτών συνεκάλεσε επαρχιακή σύνοδο το 458 αποτελούμενη από είκοσι επισκόπους οι οποίοι υπήγοντο στην δικαιοδοσία του, η οποία σύνοδος υπεστήριξε τις αποφάσεις της Δ΄ Οικουμενικής Συνόδου. Απέστειλε επιστολή<sup>33</sup> εκ μέρους της επιτροπής προς τον Αυτοκράτορα Κωνσταντινουπόλεως Λέοντα,<sup>34</sup> επιβεβαιώνοντας έτσι δικαίως την αναγνώριση εκ μέρους της αυτοκρατορίας για τον σημαντικό ρόλο της Παύλειας Εκκλησίας ως εκκλησιαστικού κέντρου της Ορθοδοξίας σε όλη την τότε γνωστή οικουμένη.

Χωρίς αμφιβολία από το ανθολόγιο των Πατέρων της Εκκλησίας της Κορίνθου δεν μπορούμε να μην αναφερθούμε στους επισκόπους της τοπικής εκκλησίας οι οποίοι διεκρίθησαν για την σπουδαία πνευματική προσφορά τους και έδρασαν κατά τον τέταρτο και πέμπτο αιώνα.

Ο Επίσκοπος Ησίοδος διακρίνεται για την αξιόλογη δράση στον αγώνα κατά των Αρειανιστών. Σπουδαία παρακαταθήκη για την Εκκλησία της Κορίνθου αλλά και για όλο τον Ορθόδοξο κόσμο υπήρξε η αλληλογραφία μεταξύ του επισκόπου Κορίνθου Επίκτητου και του Μεγάλου Αθανασίου, καθώς και η αλληλογραφία μεταξύ του επισκόπου Αλεξάνδρου και του Ιωάννου Χρυσοστόμου. Ιδιαίτερος σημαντικός και ο πνευματικός αγώνας του επισκόπου Πέτρου τον πέμπτο αιώνα, ο οποίος, όπως ήδη αναφέρθη προγενέστερα, υπέγραψε ως Επίσκοπος της Μητροπόλεως Κορίνθου και έλαβε μέρος στην Δ΄ Οικουμενική Σύνοδο, όπου πρωταγωνίστησε<sup>35</sup> και συμφώνησε με τις αποφάσεις της Συνόδου.

33 Υπέροχη επιστολή προς τον Αυτοκράτορα, η οποία είναι γραμμένη και στα λατινικά στο Mansi, 7, Col. 611-612. (Το λατινικό κείμενο είναι πολύ δύσκολο στην μετάφραση λόγω της κακής σύνταξης).

34 Φούγιας 1997, 151 για την υπογραφή της επιστολής προς τον Αυτοκράτορα Λέοντα όπως καταγράφεται αναφέρει τα εξής ο συγγραφέας: «Προς τον ευσεβέστατον και ακατάβλητον κύριον ολόκληρου του κόσμου και τον Χριστιανικώτατον Αυτοκράτορα Λέοντα, Πέτρος Επίσκοπος της Μητροπόλεως Κορίνθου, και οι έτεροι ευλαβέστατοι επίσκοποι, οι οποίοι διατελούν υπ' εμέ, Αθανάσιος, Ρουφίνος, Αλέξανδρος, Αρχίμιος, Κυριακός, Θαλής, Δομέτιος, Όσιος, Κωνσταντίνος, Ησύχιος, Ιωάννης, Αθανάσιος, Τιμόθεος, Αφόβιος, Ζώιλος, Πλούταρχος, Γερόντιος, χαιρετούν εν Κυρίω.»

35 Mansi, J.D., (1759) 6, Col. 580, «Πέτρος ο Ευσεβέστατος επίσκοπος Κορίνθου είπεν " εγώ μόν την ταύτη ου παρήμην της συνόδω τη κατά Έφεσον ουδέπω γαρ ήμην χειροτονοθείς επίσκοπος....." Ο Πέτρος τα αυτού φρονεί. Ορθόδοξε καλώς ήλθες». Από τα πρακτικά της συνόδου διαπιστώνεται ότι με την ομιλία του αυτή επευφημήθηκε από τους πατέρες της Συνόδου.



Η εκπληκτική πορεία της πνευματικής κίνησης της Εκκλησίας της Κορίνθου κατά τους πέντε πρώτους αιώνες επιβεβαιώνεται και από τις ανασκαφές οι οποίες ανέδειξαν πολλούς τάφους του πέμπτου και έκτου αιώνος, οι οποίοι χρησιμοποιήθηκαν ως χριστιανικοί ναοί. Για αυτό τον λόγο, στην συνέχεια, θα αναφέρουμε μερικούς από το πλήθος των εξαιρετικών χριστιανικών μνημείων της περιοχής.

Χαρακτηριστική περίπτωση εκ των πολλών ναών οι οποίοι χτίστηκαν κατά αυτή την περίοδο, υπήρξε η ανακάλυψη από την αρχαιολογική υπηρεσία παλαιοχριστιανικής βασιλικής,<sup>36</sup> η οποία πιθανολογείται ότι κτίστηκε κατά τον 5<sup>ο</sup> αιώνα και τοπογραφικά βρίσκεται πλησίον της πόλεως προς την οδό Κεγχρεών, γνωστή ως παλαιοχριστιανική Βασιλική του Κρανείου.<sup>37</sup> Απορία του Scranton όπως αναφέρει ο ίδιος: «Δύναται αυτή να είναι ο τόπος εμαρτύρησεν ο Κορδάτος και οι συν αυτώ». Άλλοι ναοί οι οποίοι έχουν ανακαλυφθεί και έχουν κτιστεί κατά αυτή την περίοδο βρίσκονται στην κορυφή της Ακροκορίνθου πλαισιωμένοι από πολλούς μικρούς ναΐσκους με σπουδαιότερον του προφήτη Ηλία. Άλλη εκκλησία βρίσκεται εκεί όπου κινδύνευσε ο Απόστολος Παύλος, η οποία όμως πρέπει να εκτίσθη κατά τον 9<sup>ο</sup> η 10<sup>ο</sup> αιώνα. Επιπροσθέτως, γνωστή από τις αρχαιολογικές έρευνες η παλαιοχριστιανική του Λεχάιου,<sup>38</sup> η οποία βρίσκεται στο σημείο όπου μαρτύρησε ο Άγιος μάρτυρας Λεωνίδης και οι συν αυτώ μάρτυρες όπως ήδη προαναφέρθη. Άξια ιδιαίτερης αναφοράς η κοιμητηριακή Βασιλική, η οποία καταστράφη από τον σεισμό του 551 και αναφέρεται από την Αθηνά Καλογεροπούλου. Στο εσωτερικό της Βασιλικής υπάρχει πλήθος τάφων από τους οποίους ο πέμπτος ανήκει σε επίσκοπο, όπως αναφέρει και η αντίστοιχη επιγραφή η οποία αναφέρει τα εξής:

«Εϋστάθιος επίσκοπος άνεπαύσατο ΙΙΙ πρό τοϋ Ε.Κάλ. Ιουλίων».

## ΕΥΣΤΑΘΙΟΣ ΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΑΝΕΠΑΥΣΑΤΟ ΙΙΙ ΠΡΟ Ε΄ ΚΑΛ. ΙΟΥΛΙΩΝ.

Να υπογραμμίσουμε ότι σημείο έρευνας αποτελεί η αναζήτηση του καθεδρικού Ναού της Εκκλησίας της Κορίνθου, ο οποίος πρέπει να εκτίσθη τον 5<sup>ο</sup> αιώνα κατά την εποχή της Αυτοκρατορίας του Μεγάλου Κωνσταντίνου και να βρίσκεται στο κέντρο της πόλης. Για αυτό το ζήτημα οι ερευνητές εκφράζουν διάφορες υποθέσεις, όπως ο Scranton ο οποίος αναφέρει ότι υπάρχει Εκκλησία δεξιά της αγοράς προς την Κορυφήν. Ο Wheeler το 1676 αναφέρει ως έδρα του Αρχιεπισκόπου Κορίνθου τον ναό της Παναγίας. Όμως δεν μπορεί να έχει βάση μία τέτοια εκτίμηση, διότι ο συγκεκριμένος ναός στον οποίο αναφέρεται δεν είναι παλαιότερος του 12<sup>ου</sup> αιώνα. Άλλες υποθέσεις για την θέση του Μητροπολιτικού Ναού είναι ότι εχρησιμοποιήθη κάποιος από τους αρχαίους ναούς και ως πιθανότερο θεωρείται ο Ναός του Απόλλωνος στην κεντρική αγορά της πόλεως. Όμως, ούτε αυτή η εκδοχή ευσταθεί, διότι, όπως αναφέρεται από τον Κυριάκο της Αγκύρας, παραμονές της Αλώσεως της Κωνσταντινουπόλεως ο ναός ήταν σε κατάσταση ερήμωσης και επιπροσθέτως τον περιγράφει ως ειδωλολατρικό ναό.

36 Πάλλας 1970, ΘΗΕ, τ. Ζ΄, 864, «αναφέρει για τις Βασιλικές της Κορίνθου :«είναι εμφανείς οι χαρακτηριστικές σχολής, μιάς κορινθιακής αρχιτεκτονικής σχολής, η οποία προυποθέτει υψηλήν καλλιτεχνικήν παράδοσιν και σταθεράν άσκησιν της τέχνης».

37 Θεοχάρης 2012, ΔΧΑΕ 33,1.α.«Το θωράκειο με το γοργόνειο αποτελεί ένα από τα πιο γνωστά εκθέματα του Βυζαντινού και Χριστιανικού Μουσείου Αθηνών.»

38 Θεοχάρης 2012, ΔΧΑΕ 33,1 «του κρηναίου οικοδομήματος στο Λέχαιον, όπου βρέθηκε το Θωράκιο, με αγίασμα αφιερωμένο στον Λεωνίδα και τις συμμάχους του.»



Ο Scranton εικάζει ότι ο Μητροπολιτικός ναός θα ήταν δυνατόν να είναι η τροποποιηθείσα Ιουλιανή Βασιλική, η οποία βρίσκεται τοπογραφικά ανατολικά της κάτω αγοράς.<sup>39</sup> Με αυτή την άποψη διαφωνεί ο Δημήτρης Πάλλας. Διεπιστώθη από την αρχαιολογική έρευνα ότι η εκπληκτική ανάπτυξη της Κορίνθου συνεχίστηκε κατά την μεσοβυζαντινή εποχή, με αποτέλεσμα την καταστροφή των αξιόλογων μνημείων της πρωτοβυζαντινής εποχής ( πέντε πρώτοι αιώνες ) διότι το υλικό τους εχρησιμοποιήθη για την κατασκευή νέων οικοδομημάτων<sup>40</sup>. Τέλος, να σημειώσουμε ότι οι αρχαιολογικές ανασκαφές αναδεικνύουν συνεχώς νέα ευρήματα επιβεβαιώνοντας με κάθε προφάνεια τον πρωταγωνιστικό ρόλο της εκκλησίας της Κορίνθου κατά τους πέντε πρώτους αιώνες.

## ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Σε αυτό το σημείο μετά από την συνοπτική παρουσίαση της Αποστολικής Εκκλησίας της Κορίνθου κατά την πρώτο-βυζαντινή περίοδο μπορούμε να συμπεράνουμε τα εξής:

Με το κήρυγμά του ο Απόστολος Παύλος στην Κόρινθο δεν απευθύνεται μόνο στην τοπική εκκλησία αλλά ουσιαστικά λόγω της σύνθεσης του πληθυσμού απευθύνεται σε όλο τον μέχρι τότε γνωστό κόσμο, ο οποίος αποτελείτο από τους εξ Ιουδαίων αλλά και από τους εξ εθνών.

Ένας νέος τρόπος βίου αναφαίνεται πλέον με την διάδοση του ευαγγελικού μηνύματος σηματοδοτώντας ουσιαστικά την πρώτη συνάντηση με τον ελληνικό τρόπο ζωής. Με την αποδοχή του κηρύγματος του Αποστόλου Παύλου στην Κόρινθο ιδρύεται η πρώτη εξ εθνών εκκλησία. Έτσι, η αποστολική Εκκλησία της Κορίνθου αποτελεί πρότυπο για όλο τον ορθόδοξο χριστιανικό κόσμο.

Απετέλεσε την διαρκή μέριμνα του Αποστόλου, ακόμη και όταν ο ίδιος ευρίσκετο σε άλλη περιοχή .Σημαντικό και άξιο παρατήρησης είναι η σχέση του Αποστόλου Παύλου με την Εκκλησία της Κορίνθου. Σχέση ιδιαίτερης αγάπης<sup>41</sup> που μπορεί να προκαλέσει απορίες.<sup>42</sup> Ένα παράδειγμα αυτής της ιδιαίτερης σχέσης με την Εκκλησία της Κορίνθου είναι οι επιστολές του προς την Εκκλησία της Κορίνθου. Πνευματική παρακαταθήκη για όλη την εκκλησία οι δύο επιστολές του Αποστόλου. Η Α΄ προς Κορινθίους και η Β΄ προς Κορινθίους.

39 Φούγιας 1997, 161-163.

40 Πάλλας 1970, 112.

41 Φούγιας 1997, 421 Στις παραινέσεις του ο Απ. Παύλος και συγκεκριμένα στον στίχο Α΄ 16,17 αναφέρει για το κενό που έχει μακριά τους, συγκεκριμένα : «Χαίρω δε επι τη παρουσία Στεφανά και Φουρτουνάτου και Αχαικού, ότι το υμών υστέρημα ούτοι αναπλήρωσαν», αλλά βλέπε και στίχο Β΄ 12-2.4 «Εκ γαρ πολλής θλίψης.....αλλά την αγάπην ίνα γνώτε ην έχω περισσότερο εις υμάς».

42 Holzner, 2-33 Στις σελίδες αυτές παρατηρούμε τον τόπο καταγωγής αλλά και το περιβάλλον στο οποίο έζησε ο Σαούλ και μετέπειτα Απόστολος των Εθνών Παύλος. Όπως και η Κόρινθος η Ταρσός είναι πλουσία εμπορική πόλη, σημείο συνάντησης πολιτισμών, ελληνιστικής επίδρασης, και κυριαρχίας της Ελληνικής γλώσσας και του Ελληνικού πολιτισμού. Ομοιάζουν οι δύο πόλεις. Όπως αναφέρει και ο συγγραφέας Holzner(σλ.24), «ο Παύλος είναι προπαρασκευασμένος από τον Θεό για το έργο ολόκληρης της ζωής του, να καταρρίψει το τείχος που στεκόταν ανάμεσα στους Ιουδαίους και τους Εθνικούς». Κατάσταση η οποία χαρακτήριζε και την Κόρινθο. Κατά συνέπεια γνώριμος και οικείος τόπος για τον Απ.Παύλο η Κόρινθος και έτσι δικαιολογούνται οι όποιες απορίες μας σχετικά με αυτή την ιδιαίτερη αγάπη.



Η σπουδαία πνευματική ανάπτυξη της τοπικής εκκλησίας περιγράφεται στην επιστολή προς Κλήμεντα, όπου ο Πέτρος και ο Παύλος χαρακτηρίζονται ως ήρωες.

Συμμετέχει σε όλες τις οικουμενικές συνόδους αλλά και διοργανώνει τοπικές συνόδους προς αντιμετώπιση των αιρέσεων. Ακόμη και μετά τον Απόστολο Παύλο η Εκκλησία της Κορίνθου δεν παύει να μην προοδεύει στον πνευματικό αγώνα .

Πρωτοστατεί στον μοναχικό και ασκητικό τρόπο βίου δίδοντας στην Εκκλησία σπουδαίες πνευματικές μορφές αλλά και μάρτυρες οι οποίοι ποτίζουν με το αίμα τους την κορινθιακή γη .Επιβεβαίωση της εξαιρετικής πνευματικής άνθησης αναδεικνύεται και από τις αρχαιολογικές έρευνες οι οποίες φέρουν στο φως σπουδαίους Χριστιανικούς Ναούς.

Εν κατακλείδι, η τοπική Εκκλησία της Κορίνθου κατά τους πέντε πρώτους αιώνες απετέλεσε σπουδαίο εκκλησιαστικό κέντρο έχοντας υπό την δικαιοδοσία της κατά σειρά τις εξής επισκοπές :Κόρινθος, ως Μητρόπολις, Αθήναι, Πάτραι, Άργος, Μεγαλόπολις, Λακεδαίμων, Κορώνη,Έλις, Τεγέα, Μεσσήνη, Ναύπακτος, Πορθμός, Κάρυστος, Μαραθών, Μέγαρα, Θήβαι, Πλαταιαί, Οπούς, Θεσπιαί, Τανάγρα, Ελάτεια, Χαλκίς, Καρσία, Στρατηγίς, Ωρεοί, Σέκορος, Κυπαρισσία, Ασάπολις (Ασαπού),Μεθώνη, Κορωνεία, Σικυών, Αιγέη ( Αίγινα ), Σκαρφεία, Βοιοί, Κεχρεαί.

## ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Delahaye H. (1902): Propyleaum ad acta Sanctorum Synaxarium Ecclesiae Constantinopolitanae, 609-610, Bruxellis.
- Godet. F. ( 1893 ): «*Commentary on St. Paul's First Epistle to the Corinthians*». Translated from the French by A. Cusin, Vols. I. II. Edinburgh.
- Edwards T. C. (1885): A Commentary on the First Epistle to the Corinthians. London
- Holzner J. (1967): ΠΑΥΛΟΣ ,Μετάφρασις Αρχιεπισκόπου Αθηνών και πάσης Ελλάδος Ιερωνύμου, Έκδοση εβδομη, Εκδόσεων «ΔΑΜΑΣΚΟΣ»,Αθήνα.
- Mansi J.D. (1759): Sacrorum Conciliorum , Cols. 611-612, Florentiae.
- Θεοχάρης Ι. (2012): «*Το θωράκιο με το γοργόνειο στο βυζαντινό και Χριστιανικό Μουσείο., Εικονογραφικά και τοπογραφικά της πρωτοβυζαντινής Κορίνθου*», Δελτίον Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας (ΔΧΑΕ) 33, 93-104.
- Ιερά Μ. Κ. (2011): «*Παύλου σφραγίς*», Η Κορίνθου Εκκλησία στον χρόνο, Εκδόσεις Αδάμ- Πέργαμος ΑΒΕΕ, Αθήνα.
- Κορδώση Μ. (1981): *Συμβολή στην Ιστορία και τοπογραφία της περιοχής Κορίνθου στους μέσους χρόνους, διδακτορική διατριβή*, Βιβλιοπωλείο Διονυσίου Νότη Καραβά, Αθήνα
- Μαρκή Ε. (2002): «*Τα χριστιανικά κοιμητήρια στην Ελλάδα. Οργάνωση, τυπολογία, ταφική ζωγραφική, μαρτύρια, κοιμητηριακές βασιλικές*», Δελτίον Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας, (ΔΧΑΕ) 23 Περίοδος Δ΄ , 163-172.
- Πάλλας Δ. (1970): *Κόρινθος, Χριστιανικά Μνημεία*, ΘΗΕ, τ. Ζ΄ , 864.
- Παπαδόπουλου Γ. Σ. (1994): *Πατρολογία Α΄ , Έκδοση Β΄* , Εκδ.οικος Παρουσία, Αθήνα.
- Παπαδόπουλου Γ. Σ. (2000): *Πατρολογία Α΄ , Έκδοση Δ΄* , Εκδ.οικος Γ. Γκέλμπεση, Αθήνα.



- Σεβ. Μητροπολίτου Μ., κ. Σαββάτου Χ. (2021): « *Η Εκκλησιολογική ερμηνεία των εκφράσεων : «κοινωνία πνεύματος»*», ΘΕΟΛΟΓΙΑ 92, 7-34.
- Τρεμπέλας Π. (2001): *Η Καινή Διαθήκη μετά συντόμου ερμηνείας, έκδοσις τεσσαρακοστή έκτη, έκδοσις Αδελφότητα Θεολόγων «ο Σωτήρ»*, Αθήνα.
- Φειδάς Β. (2002): « *Εκκλησιαστική Ιστορία Α΄. Από την Εικονομαχία μέχρι τη Μεταρύθμιση.*», έκδοση Τρίτη, εκδόσεις «Διήγηση», Αθήνα.
- Φούγιας Γ. Μεθόδιος Μητροπολίτης Πισιδίας, πρώην Αρχιεπίσκοπος Θυατείρων και Μεγάλης Βρετανίας (1997): *Ιστορία της Αποστολικής Εκκλησίας της Κορίνθου, Από αρχής μέχρι σήμερα*, «ΝΕΑ ΣΥΝΟΡΑ», Εκδ.Οργανισμός Λιβάνη, Αθήνα.
- Χρήστου Κ. Π. (2003): *Εκκλησιαστική Γραμματολογία, Πατέρες και Θεολόγοι του Χριστιανισμού, Τόμος Α΄*, Εκδοτικός οίκος ΚΥΡΟΜΑΝΟΣ, Θεσσαλονίκη.



## A BRIEF PRESENTATION OF THE MONASTIC MOVEMENT IN CORINTH PAULINE CHURCH DURING THE MIDDLE BYZANTINE PERIOD.

**Fr. Christos Marinis, Ph.D Candidate**

Faculty of Theology,  
National and Kapodistrian University of Athens  
Regular Member of "I.N.R.A", Corinthia/Hellas

### Summary:

At this point after the brief presentation of the Apostolic Church of Corinth during the proto-Byzantine period we can conclude the following: With his sermon, the Apostle Paul in Corinth does not address only the local church but essentially because of the composition of the population he addresses to the whole of the hitherto known world, which consisted of the Jews but also of the ex-gentiles.

A new way of life is now emerging with the spread of the evangelical message, essentially marking the first encounter with the Greek way of life. With the acceptance of the apostle Paul's sermon in Corinth, the first church of nations was founded. Thus, the apostolic Church of Corinth is a model for the entire Orthodox Christian world.

It was the constant concern of the Apostle, even when he himself was in another area. An important and worthy element of observation is the relationship of the Apostle Paul with the Church of Corinth. Relationship of special love which can cause questions. An example of this special relationship with the Church of Corinth are his letters to the Church of Corinth.

Spiritual legacy not only for the local Church to which it is addressed, but for the whole church the two letters of the Apostle. I to the Corinthians and II to the Corinthians. The great spiritual development of the local church is described in the epistle to Clement, where Peter and Paul are described as heroes.

It participates in all ecumenical councils but also organizes local synods to deal with heresies. Even after the Apostle Paul, the Church of Corinth does not cease to progress in the spiritual struggle. He is a pioneer in the solitary and ascetic way of life, giving the Church great spiritual figures and martyrs who water the Corinthian land with their blood.

In conclusion, the local Church of Corinth during the first five centuries was an important ecclesiastical center having under its jurisdiction in order the following dioceses: Corinth, as Metropolis, Athens, Patras, Argos, Megalopolis, Lacedaemon, Koroni, Ellis, Tegea, Messini, Nafpaktos, Strait, Karystos, Marathon, Megara, Thebes, Plataea, Opous, Thespia, Tanagra, Elatia, Chalkis, Karsia, Stratigis, Oreoi, Sekoros, Kyparissia, Asapolis (Asapou), Methoni, Koroneia, Sikyon, Aegai (Aegina), Skarfeia, Voi, Kechreai.

### Keywords:

CORINTH,  
APOSTLE PAUL,  
CHURCH,  
MARTYRS,  
EARLY CHRISTIAN MONUMENTS,  
SAINTS,  
ECCLESIASTICAL CENTER.